

Верица Јосимовска, Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

ПЕДИЈАТРИЈА НА ПОДРУЧЈУ МАКЕДОНИЈЕ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Педијатрија као посебна медицинска грана, појавила се у Европи у 19 веку, када су у Берлину 1872 године, а затим и у Паризу 1879 године, основане прве самосталне катедре педијатрије.¹ Познато је да су и пре тога у многим европским земљама постојале различите установе и лекари који су се бринули за дечје здравље.

У Македонији, у турском периоду, због оболевања великих размера од заразних болести у школама, црквено школске општине постављале су лекаре који су били задужени да се брину за дечје здравље. Та пракса је продужила и нешто касније када је у школама уведен предмет хигиена и установљена институција школски лекар.

Први педијатар специјалиста који је радио на подручју Македоније, а уједно је и први педијатар оснивач модерне педијатрије у Србији, био је др. Платон Папакостопулос, специјализирао на Дечјој клиници у Бечу 1899.године. Он је као санитетски мајор српске војске у Првом светском рату умро на дужности управника Војне болнице у Ђевђелији од пегавог тифуса 19. Фебруара 1915. године.²

*Др.Платон Папакостопулос
(1864-1915)*

Судећи по историским чињеницама, период између два светска рата, остаће забележен као најинтензивнији период у историји Педијатрије на подручју данашње Македоније. Можда су прилике тако захтевале, али брига за дечје здравље у том периоду заиста је била од примарног значаја.

Македонија као саставни део Краљевине Србије, у Првом светском рату је била подручје на којем се одигравао четворогодишњи крвави Солунски, односно Македонски фронт. Доживела је велика разарања, катастрофалне епидемске болести, изгубила огроман број становништва.

¹ V. Stanojević, Istorija medicine, Beograd – Zagreb, Medicinska knjiga, 1953.

² V. Subotić, Pomenik palih i pomrlih lekara i medicinara u ratovima 1912-1918., Beograd: Srpsko lekarsko društvo, 1922., 83-4.

У тим бурним временима, непосредно након рата, када је стање у целој земљи било веома тешко, дечје здравље је било угрожено до степена масовности морталитета и морбидитета широке патологије.

То је био велики проблем за једну новостворену и до темеља разрушену државу, у којој је тек требало формирати непостојећи систем дечје заштите. Оснивањем педијатријских институција у Македонији, уз помоћ Министарства народног здравља Краљевине СХС, Америчког црвеног крста и санитетских мисија америчких и шкотских жена и мисије Српски потпорни фонд, спашено је од сигурне смрти, неколико хиљада несрећне деце.

Дезинфекциона станица Америчког Црвеног крста у Струги

Амерички црвени крст, да би помогао здравствено угроженој деци, основао је у Струги дечји диспансер у оквиру здравствене институције под именом Дезинфекциона станица.

Затим је уз помоћ Министарства народног здравља Краљевине СХС, Америчког црвеног крста и добротворне мисије "Болнице америчких жена" под руководством д-р Ете Греј, у Велесу је пре 95 година, у новембру 1919 године, основана прва педијатриска институција у историји педијатрије Македоније, дечја болница са 200 постеља као засебна болничка установа, за подручје Македоније и ширег дела Јужне Србије.

Свој рад је започела у просторијама двоспратне зграде српске војне болнице на пространој висини изнад Велеса.

Отварањем прве дечје болнице у Велесу, затим дечјег одељења у Скопљу и другим већим македонским градовима, почиње историјски период развоја институционалне педијатријске службе у Македонији.

Дечја болница у Велесу 1919 године, највећа и најбоље
опремљена болница у целој Југославији³

200

THE MEDICAL WOMAN'S JOURNAL

Dr. Etta Gray, head of the American Women's Hospitals, Serbian Service, and Mrs. Marian Cruikshank, surgical nurse.

Los Angeles; she was the president-elect of the Medical Women's National Association; her life consisted of busy days and often busy nights. Suddenly her country called on her for overseas duty, and within a month Dr. Gray had arranged for her practice to be taken over and was on her way to New York to report for service. When she reached her destination she found everything in a chaotic condition, as at that time Serbia was in the most horrible situation; every place was overcrowded and obstacles of all kinds had to be met and overcome. Dr. Gray overcame these obstacles, built five or six hospitals and has remained in Serbia at the head of the A. W. H. ever since she left this country three years ago. That her work has been worth while is evidenced by the recognition she has received from the Serbian Government.

The A. W. H. Children's Hospital, Velest, Serbia, where Dr. Gray is located. This is the largest and best-equipped children's hospital in Jugoslavia—a vast country.

Some of the children in the hospital at Velest. They were sent to the hospital suffering from different diseases. Their health was entirely restored, and they are now normal, healthy, happy children, grateful for the help given them by Dr. Gray and her corps of nurses.

³ *Medical woman's journal, Volume XXIX, Number 8, 1922., 200.*

The Children's Hospital at Veles is a remarkable place. This hospital would be a credit to New York City. The building is large. By putting cots in the halls it is possible to care for as many as two hundred children. There were between 150 and 200 there at the time of my visit. It is a pity that Veles is difficult to reach, and for this reason comparatively few people are able to see this hospital. It is the largest, best equipped hospital for children in all Jugo-Slavia.

Зграда бивше Војне болнице у Велесу у којој је била смештена Прва дечја болница у Македонији

-4-

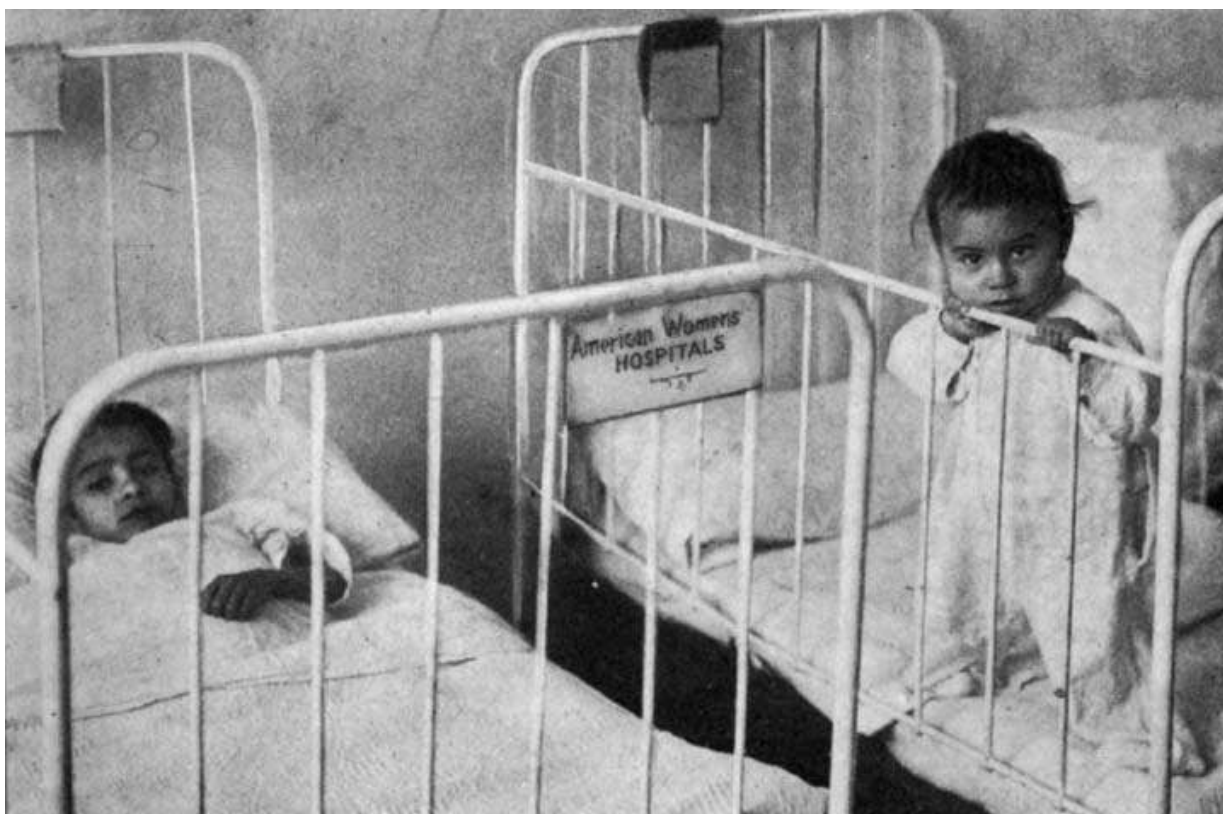

Болница Леди Пеџет у Скопљу 1919 год.

Истовремено у Окружној болници „Леди Пеџет,, у Скопљу основано је прво дечје одељење са 50 постеља.Одељењем је руководила д-р Марија Фјодоров - Зиболд, Немица удата за Руса који је био

санитетски мајор у српској војсци.У Скопској болници д-р Марија је радила до краја свога живота. Касније, 1923 године, ово одељење прераста у дечји павиљон са 80 постеља и добија још једног лекара педијатра. Климентије Крстић који је дуго година руководио овим одељењем, је први дечји лекар специјалиста педијатар из Македоније. Имено д-р Климентије из Охрида као стипендијант француске владе, специјализирао је Педијатрију у Бордоу и вративши се као специјалиста, 1923 године био је распоређен од стране Министарства , на рад у Скопској болници где је дуго радио као педијатар.

⁴ Medical woman's journal, Volume XXVIII, Number 10, 1921., 251,

Једна од болничких соба

Дечји диспанзер Америчког црвеног крста у Велесу 1919 год.⁵

⁵ Medical woman's journal, Volume XXVIII, Number 10, 1921., 250.

Dr. Evangeline Caven served with American Women's Hospitals in Serbia. She started the first child welfare program in Serbia.

Dr. May Turner Stout, Oculist, with the American Women's Hospitals in Serbia. 1920-21.

Евелина Кавен била је креатор и реализатор Програма дечје заштите у Србији 1919.

Други лекар специјалиста педијатар из Македоније, био је д-р Милош Јаковљевић који исто тако као специјализант француске владе, стекао звање у Бордоу 1925 године. Водио је дечји диспанзер у Скопљу до краја живота када је са целом породицом изгубио живот у скопском земљотресу 1963 године.

Пошто су прилике тако захтевале институционална педијатриска служба расла је убрзаним темпом. Након Скопља, Штип и Битољ су добили институционалну дечју заштиту, како нам саопштава А Гарстанг, аутор текста Добровољни рад Македонији. У напису се каже да је у Штипу било збринато 140 болесне деце и да су услови смештаја били веома добри. У Битољу пише аутор, покрај болничког одељења радио је и дечји диспанзер.

Педијатриска служба у Струги започела је 1923 године доласком д-р Елене-Етингер Каваеве која касније, 1927 године прелази у Охрид и тамо формира дечји диспанзер. Први дечји диспанзери са патронажном службом и школском поликлиником основани су 1925 године у оквиру Маларичних станице у Штипу и Битољу.

WELFARE WORK IN MACEDONIA.

By A. GARSTANG.

The next day saw me in the train once more. It is something like a two or three hours' ride to Veles, but the whole journey took the best part of three days, as much time spent as from Calais to Belgrade! From Veles to Shtip, the east side of Macedonia, I journeyed in an Army wagon with some soldiers, there being no railway; it took the whole day. The country gave me the "idea of a barren and dry land where no water is." The roads were appalling, having huge holes, and in some places sloping and unlevelled. Sitting on one's baggage, or crouched on sacks and holdalls, could hardly be "travelling in comfort." The Serb soldiers were cheerful, however, and seemed quite used to it.]

Once settled in Shtip I found it was quite a delightful place. There were two sisters there who had been in the Scottish Women's Unit. They were helpful, as they knew the language and were happy and good tempered, which makes a great difference.

We had very comfortable living quarters, and in the same block we had two large rooms which we prepared for "sleeping" some of the village children who required extra feeding up. Outside in the yard we had a dispensary and dressing station, where every day (except Sunday) the children came for treatment—sometimes as many as 140, and never fewer than 80. It was heavy work as some of the children had extensive skin trouble.

The dispensary was open for half the day, the other half of the day was spent sometimes in visiting patients and sometimes in visiting schools,

It was in 1920, just after I had been released from welfare work with the War Office, that someone told me a welfare worker, with hospital experience was required in Serbia. Two weeks after my application was in I was on my way *via* Orient Express. It had always been a wish of mine to travel in this luxurious Express, but I never thought it would ever come true!

You take the train from Calais, in a through compartment, with *wagon-Nits*, travel through France *via* Paris, Switzerland *via* Lausanne, Italy *via* the Lake of Maggiore, Milan and Venice, and on through Jugo-Slavia to Belgrade. It is the easiest and most comfortable journey known, and certainly one of the most picturesque. Arrived at Belgrade I had some days to wait until someone else could accompany me on yet another journey to Macedonia. This was not so comfortable or not so easy running. In many parts the railway lines were being repaired, we had many stopping places, and had to stay the night in Skoplyi, as there was no train running direct to Veles. The memories of that night are not pleasant. It was hot August weather; there were many mosquitoes and many bugs, so that though the town itself had many interesting people, and interesting buildings and places, the least said the soonest forgotten! It was dirty—distinctly dirty!

Дечји дом „Ета Греј“ у Скопљу ⁷

⁶ *The British Journal of Nursing* 1922.,348.

⁷ Дечји дом у Скопљу, "Скопски Гласник" бр. 324, 1934, 3

У Штипу на дечјој заштити, у периоду између два светска рата радили су: д-р Мирјам Шенфелд-Попадић, д-р Босилка Поповић, д-р Бранка Деламарино, д-р Хедвига Микољ-Томпак, у Битољу д-р Десанка Пјанић- Кирковић, д-р Сотир Атанацковић а касније и д-р Мирјам Попадић.

Након нове административне организације превентивних установа у

Македонији, када је формирано 9 Дмова здравља у сваком од њих је постојао дечји диспансер и школска поликлиника. При Хигиенском заводу у Скопљу као установа којој су Домови здравља били подређени, постојао је дечји диспансер и школска поликлиника са више лекара. Дечјим диспансером руководио је горепоменути д-р Милош Јаковљевић.

У Дечјем диспансеру у Тетову радили су педијатри: д-р Фрида Паштровић и д-р Павле Житков. У Прилепу на дечјој заштити радили су педијатар д-р Ђорђе Пациорин, д-р Јордан и д-р Ксенија Аћимовић, а у Велесу д-р Ана Вајс.

Брига за дентално дечје здравље ⁸

Након двадесетак година мукотрпног рада на стварању педијатриске службе у Македонији поново су стигла нова ратна времена која су донела нова страдања и неки нови поновни почетак.

⁸ Medical woman's journal, Volume XXIX, Number 8 1922., 201.